

İbn Ahmer'in şiirleri Asmaî tarafından derlenerek divan haline getirilmiştir. Bu divanın Ebû Hâtim es-Sicistânî, İbn Düreyd ve Ebû Ali el-Kâfî rivayetleriyle intikal eden nüshalarının Endülüs'e kadar yayıldığı rivayet edilir. Abdülkâdir el-Bağdâdî, İbnü's-Sikkît rivayetiyle de gelen bu divanın birçok nüshasına başvurduğunu ifade etmektedir (*Hizânetü'l-edeb*, IX, 205). Hüseyin Atvân şairin biyografisi, dil ve edebiyat kitaplarında dağınık halde bulunan şiirlerini derleyerek *Şî'ru 'Amr b. Aḥmer el-Bâhili* adıyla neşretmiştir (Dimaşk 1971).

Çeşitli eserlerde yer alan İbn Ahmer'e ait beyit ve şiir parçalarının farklı vezin ve kafiyelerde olması, çok sayıda uzun kasidesinin zamanımıza intikal etmediğini göstermektedir. Onun günümüze ulaşan uzun kasideleri arasında, döneminin Medine valisi Yahyâ b. Hakem'e hitaben kaleme aldığı, onu öven ve zekât memurlarının halka revâ gördüğü zulümden şikâyetinde bulunan elli bir beyitlik kasidesi Ebû Zeyd el-Kureşî'nin *Cemhere*'siyle (II, 841-851) Hüseyin Atvân'ın neşrettiği eserde (*Şî'ru 'Amr b. Aḥmer el-Bâhili*, s. 95 vd.) yer almaktadır. Suriye'ye göç ettiğinde çektiği sıkıntıları dile getiren, beğenmediği hayat tarzını hicveden uzunca bir kasidesi de bu eserde mevcuttur (s. 79-86). Yezîd b. Muâviye için nazmettiği altmış sekiz beyitlik hicviye ile otuz otuz beş beyitlik birkaç kasidesi (s. 78, 166) dışındakiler küçük parçalar ve beyitler halindedir. *el-Eğânî*'de (VIII, 233-234) sadece üç beyti yer alan, Hz. Ömer'e methiye olarak nazmedilmiş çok güzel ve uzun bir kasidesinin muganniye Cemîle tarafından bestelenip okunduğu ve dinleyenlerin göz yaşlarını tutamadığı kaydedilir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ahmer, *Şî'ru 'Amr b. Aḥmer el-Bâhili* (nşr. Hüseyin Atvân), Dimaşk 1971, tür.yer.; Ebû Zeyd el-Kureşî, *Cemhere* (Hâşimî), II, 841-851, ayrıca bk. tür.yer.; Sibeveyhi, *Kitâbü Sibeveyhi* (nşr. Abdüsselâm M. Hârûn), Kahire 1403/1983, tür.yer.; Cumahî, *Fuḥûlü's-şu'arâ*, s. 580-581; İbn Kuteybe, *eş-Şî'r ve's-şu'arâ*, I, 356-359; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî*, VIII, 232-234; Âmidî, *el-Mü'telif* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 37; Merzûbânî, *Mu'cemû's-şu'arâ* (nşr. F. Krenkow), Beyrut 1402/1982, s. 214; İbn Cinnî, *el-Hasâ'îş* (nşr. M. Ali en-Neccâr), Kahire 1374/1955, II, 21-23; A'lem eş-Şentemeri, *Şerhu Hamâseti Ebî Temmâm* (nşr. Ali Mufaddal Hammûdân), Beyrut 1413/1992, II, 998-999; İbnü's-Şecerî, *el-Emâli* (nşr. Mahmûd M. et-Tanâhî), Kahire 1413/1992, I, 207-227, ayrıca bk. tür.yer.; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, VI, 256-258, ayrıca bk. tür.yer.; Sezgin, *GAS*, II, 195-196; Ch. Pellat, "İbn Aḥmar", *EP* (İng.), III, 697-698.

İSMAİL DURMUŞ

İBN ÂİŞE, Muhammed

(محمد بن عائشة)

Ebû Ca'fer Muhammed b. Âişe
(ö. 125/743 [?])

Emevîler devrinde yaşamış
Medineli mûsikîşinas.

Küçük yaştan beri sürekli annesiyle birlikte bulunduğu İbn Âişe diye tanındı. Kinde oğullarından Kesîr b. Salt'ın, diğer bir rivayete göre ise Benî Sehm'in âzatlısı olan annesi kadın berberiydi. İbn Âişe, devrin büyük mûsikîşinasları Mâlik b. Ebû's-Semh et-Tâî, Ma'bed b. Vehb ve Cemîle es-Sülemiyye'nin yanında yetişti.

Devrinin devlet büyüklerinden yakın ilgi ve iltifat gören İbn Âişe, özellikle mûsikîli toplantıların vazgeçilmez kişileri arasında yer aldı. Şöhretinin en parlak olduğu devir II. Yezîd (720-724), Hişâm b. Abdülmelik (724-743) ve II. Velîd'in (743-744) hilâfetleri dönemidir. Bilhassa II. Velîd ona hocaları Ma'bed ve Mâlik'ten daha fazla iltifat etmiştir.

İbn Âişe'nin vefatıyla ilgili çeşitli rivayetler bulunmaktadır. Bazı kaynaklarda Hişâm b. Abdülmelik, bazılarında ise II. Velîd'in hilâfeti döneminde öldüğü kaydedilmektedir. Bir rivayete göre, II. Velîd döneminde hilâfet merkezi Dimaşk'tan Medine'ye döndükten hemen sonra Vali İbrâhim b. Hişâm b. İsmâil el-Mahzûmî'nin verdiği davette korkulukları bulunmayan bir balkondan aşağıya itilmek suretiyle öldürülmüştür. Bazı kaynaklar aynı davette ayağı kaydığı için balkondan düşüp öldüğünü kaydeder. II. Yezîd'in oğlu Gamr'ın da bulunduğu bir toplantıda Gamr'ın şarkı isteğini kabul etmemesi üzerine balkondan aşağıya atıldığı veya ayağı kaymak suretiyle düşüp öldüğü de rivayet edilmektedir.

Hocası Ma'bed'den sonra zamanın en iyi mugannîsi olduğu kaydedilen İbn Âişe aynı zamanda iyi bir üfdî idi. Ancak onun mugannîliğinin daha ön planda olduğu kabul edilir. İbn Âişe kendi eserlerinin yanı sıra İbn Abbâd, Ubeydullah b. Süreyç, Mâlik b. Ebû's-Semh, Ma'bed b. Vehb gibi sanatkârların bestelerini de seslendirmiştir. Şiirlerini bestelediği şairler arasında Hutay'e, Cerîr b. Atıyye, Ömer b. Ebû Rebîa, II. Velîd b. Yezîd, Ümeyye b. Ebû Âiz el-Amrî el-Hüzelî, Hâris b. Hâlid el-Mahzûmî en meşhurlarıdır.

İbn Âişe'nin şarkı söylemeye başlama tarzı çok tutulmuş. Kur'an-ı Kerim, şiir veya şarkı okumaya güzel bir şekilde başlayanlar için kullanılan, "İbn Âişe gibi başladı" ifadesi darbimesel haline gelmiştir. Okuduğu şarkıların dinleyiciler üzerinde büyüleyici bir tesir bıraktığı ve insanların onun sesini işitmek için âdetâ peşinden koştuğu kaydedilmektedir. Bütün vaktini mescidde geçiren bir zâhidin onun sesini duyduktan sonra zamanının büyük kısmını onun şarkılarını dinlemeye ayırdığı için İbn Âişe'ye "zâhide zühdünü terkettiler kadar güzel sese sahip sanatkâr" denilmiştir. İshak el-Mevsilî onun hakkında *Kitâbü Aḥbârî Muhammed b. 'Âişe* adıyla bir eser kaleme almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdürabbih, *el-İkdû'l-ferid*, VI, 35, 36; Mes'ûdî, *Mürücû'z-zeheb* (Abdülhamîd), III, 227-228; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğânî* (nşr. Abdülemîr Ali Mühennâ), Beyrut 1986, II, 203-235; IV, 398-402; Ebû İshak el-Husrî, *Cem'û'l-cevâhir fi'l-mûlah ve'n-nevâdir* (nşr. M. Emîn el-Hâcî), Kahire 1353, s. 160; İbn Manzûr, *Muḥtârü'l-Eğânî*, Beyrut 1383/1964, IX, 371-384; Nüveyrî, *Nihâyetü'l-ereb*, IV, 280-287; Safedî, *el-Vâfi*, III, 181-182; H. G. Farmer, *A History of Arabian Music*, London 1929, s. 82-83; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 179; Ali el-Useyfî el-Âmilî, *el-Günâ fi'l-İslâm*, Beyrut 1404/1984, s. 75-79; Abdülemîr Ali Mühennâ, *Aḥbârü'l-mugannîn ve'l-muganniyât*, Beyrut 1990, s. 175-181; Semîr Şeyhânî, *Eşherü'l-mugannîn 'inde'l-'Arab*, Beyrut 1413/1992, s. 31-35; Şevki Dayf, *eş-Şî'r ve'l-günâ fi'l-Medîne ve Mekke li-'aşri Benî Ümeyye*, Kahire, ts., s. 60-61; Bustânî, *DM*, I, 574-576; *Mu.A*, I, 21; Ch. Pellat, "İbn 'Âişa", *EP* (İng.), III, 698.

FUAT GÜNEL

İBN ÂİŞE, Ubeydullah b. Muhammed (ابن عائشة، عبيد الله بن محمد)

Ebû Abdirrahmân Ubeydullah
b. Muhammed b. Hafs
el-Kureşî el-Basrî
(ö. 228/843)

Hadis ve nesep âlimi.

140 (757-58) yılından sonra Basra'da doğduğu tahmin edilmektedir. Âişe bint Talha b. Ubeydullah'ın soyundan geldiği için İbn Âişe künyesi, ayrıca Aysî veya Âişî nisbeleriyle anılır. Teym kabilesinden olup Basra'nın soylu ailelerinden birine mensuptur. Hadis ve nesep âlimi olan ve güzel hitâbetiyle tanınan babası ile oğlu Abdurrahman da dönemin tanınmış iki edip ve şairiydi. Abdurrahman 217 (832) yılın-

İBN ÂİŞE, Ubeydullah b. Muhammed

da çıktığı bir yolculuktan sonra kayboldu ve bir daha kendisinden haber alınmadı. İbn Âişe'nin tahsil için Bağdat'a gittiği, 219 (834) yılında orada hadis dersleri verdiği kaydedilmektedir.

İbn Âişe babasından, Hammâd b. Seleme, Cüveyriye b. Esmâ, Ebû Avâne el-Vâsıtî, Süfyan b. Uyeyne, İbnü'l-Mübârek, Vüheyb b. Hâlid gibi âlimlerden hadis dinlemiş; kendisinden de Ebû Bekir el-Esremî, İbn Menî', Ebû Dâvûd es-Sicistânî, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zür'a er-Râzî, Ya'kûb b. Şeybe, İbrâhim el-Harbî, İbn Ebû'd-Dünyâ ve Ahmed b. Hanbel gibi tanınmış kişiler hadis rivayet etmişlerdir.

Aynı zamanda dil âlimi olan İbn Âişe eyâmü'l-Arab'ı iyi bilirdi ve nesep ilminde otorite sayılırdı. İbrâhim el-Harbî'ye göre hadis alanında Yahyâ b. Maîn, Ahmed b. Hanbel ve İshak b. Râhûye'den üstündü. Ahmed b. Hanbel, Ebû Dâvûd, Ebû Hâtim er-Râzî ve İbn Hibbân'ın hadis rivayetinde "sadûk" ve "sika" terimleriyle değerlendirdikleri İbn Âişe'nin rivayetleri Ahmed b. Hanbel'in *el-Müsned*'i ile Ebû Dâvûd, Tirmizî ve Nesâî'nin *es-Sünen*'lerinde yer almıştır.

İbn Âişe, soylu bir aileye mensup olmasına rağmen bundan söz etmeyecek kadar mütevazi idi. Basra'nın en cömert insanı kabul edilirdi. Hatta cömertliği yüzünden muhtaç duruma düştüğü söylenir. Güzel ve fasih konuşan, hikmetli sözler söyleyen İbn Âişe, üstün ahlâkı ve meziyetleri sebebiyle halktan ve idarecilerden itibar görmüş, Hârûnürreşîd onu huzuruna kabul ederek takdir hislerini bildirmişti (Hatîb, X, 315).

Bazı âlimler gibi İbn Âişe de Kaderiyye mezhebine mensup olmakla itham edilmiş, ancak muhaddisler bunun doğru olmadığını belirtmişlerdir. Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünü kabul etmediği için Ahmed b. Hanbel'e düşmanlık besleyen ve onun öldürülmesini isteyen Ahmed b. Ebû Duâd'a yakınlığı göz önünde bulundurularak böyle bir ithama mâruz kaldığı düşünülebilir. Nitekim Basra Kadısı İsa b. Ebân'ın görevine son vermesi için Bağdat'a, İbn Ebû Duâd'ın yanına gittiği, bunun üzerine İbn Ebû Duâd'ın İsa b. Ebân'ın azledilmesini emrettiği, fakat İbn Ebû Duâd'ın oğlu Ebû'l-Velîd'in ricası üzerine daha sonra bu kararından vazgeçtiği bilinmektedir. İbn Âişe 17 Ramazan 228'de (19 Haziran 843) Basra'da vefat etti.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, VII, 301; Halife b. Hayyât, *et-Tabakât* (Zekkâr), II, 578; a.mlf., *et-Târîh* (Ömerî), s. 479; Buhârî, *et-Târîhü'l-kebir*, V, 400; a.mlf., *et-Târîhü's-şagîr*, II, 357; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâşe), s. 523, 598; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 335; İbn Hibbân, *es-Şikâat*, VIII, 405; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 140; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, 314-318; Sem'ânî, *el-Ensâb*, IX, 106-107; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 368-369; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XIX, 147-152; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, X, 564-567; a.mlf., *el-İber*, I, 316; a.mlf., *el-Kâşif*, II, 204; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 45-46; a.mlf., *Takrîbü't-Tehzîb*, I, 538; İbnü'l-İmâd, *Şezerât*, II, 64; Ziriklî, *el-A'lâm*, IV, 352-353; Ch. Pellat, "İbn 'A'îsha", *El²* (İng.), III, 698.

HASAN ELİK

İBN ÂİZ

(ابن عائد)

Ebû Abdillâh (Ebû Ahmed) Muhammed b. Âiz b. Ahmed el-Kâtib el-Kureşî ed-Dimaşkı (ö. 233/847)

Siyer ve megâzî âlimi.

150 (767) yılında muhtemelen Dimaşk'ta doğdu. Dedesinin adı Abdurrahman, Ubeydullah ve Saîd olarak da kaydedilmektedir. Abbâsî Halifesi Me'mûn zamanında (813-817) Gûta (Dimaşk) Dîvânü'l-harâc kâtipliği yapan İbn Âiz güvenilir bir âlim, hadis hâfızı, Mu'tezile mezhebine mensup (Kaderî) müttaki bir zat olarak bilinmektedir. İsmâil b. Ayyâş, Velîd b. Müslim, Yahyâ b. Hamza el-Hadramî, Attâf b. Hâlid, Heyse b. Humeyd, Velîd b. Muhammed el-Muvakkarî, Süveyd b. Abdülazîz, Abdurrahman b. Mağrâ ve Vâkîdî gibi âlimlerden hadis rivayet etmiş; kendisinden de Ahmed b. İbrâhim el-Büsrî, Ahmed b. Ebû'l-Havârî, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, Abdurrahman b. Abdüssamed es-Sülemî, Ebû'l-Ahves el-Ukberî, Ya'kûb el-Fesevî, Yezîd b. Abdüssamed ve Ebû Zür'a Abdurrahman b. Amr ed-Dimaşkı rivayette bulunmuşlardır. İbn Âiz 25 Rebîülâhîr 233 (8 Aralık 847) tarihinde Dimaşk'ta vefat etti. Süyûtî ise onun Beyhak'ta öldüğünü kaydeder (*Tabakâtü'l-huffâz*, s. 206). Ayrıca 232 (846) veya 234 yılında öldüğü de rivayet edilmektedir.

Eserleri. 1. *el-Megâzî*. İbn Seyyidünâs *'Uyûnü'l-eser*'i yazarken günümüze ulaşmayan bu eseri başlıca kaynak olarak kullanmış ve kitabın bir kısmını Ebû'l-Kâsım Hızır b. Ebû'l-Hüseyn el-Ezdî ed-Dimaşkı'ye okuyup tamamını rivayet konusunda kendisinden icâzet almıştır (*'Uyûnü'l-eser*, II, 344). 2. *el-Fütûh*. Müellifin dönemine kadar yapılmış olan fetihler

hakkındadır. 3. *eş-Şavâ'if*. Yaz aylarında yapılan seferlerle ilgili olduğu anlaşılmaktadır. Son iki eseri Zehebî *el-Fütûh ve ş-şavâ'if* adıyla bir kitap olarak kaydeder (*A'lâmü'n-nübelâ'*, XI, 106). 4. *Siyer*. Hz. Peygamber'in hayatının tamamından bahsetmesi sebebiyle *el-Megâzî*'den ayrı bir eser olmalıdır. İbn Âiz'in bunlardan başka bazı eserlerinin bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA:

Buhârî, *et-Târîhü'l-kebir*, I, 207; Ebû Zür'a ed-Dimaşkı, *Târîh* (nşr. Şükrullah b. Nî'metullah el-Kücânî), Dimaşk 1980, s. 288-289; İbn Hibbân, *es-Şikâat*, IX, 75; İbn Asâkir, *Târîhu Dimaşk*, XV, 486-489; İbn Seyyidünâs, *'Uyûnü'l-eser*, II, 344; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXV, 427-429; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XI, 104-107; a.mlf., *el-İber*, I, 326; Safedî, *el-Vâfi*, III, 181; İbn Tağrîberdî, *en-Nücûmü'z-zâhire*, I, 265; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Ömer), s. 206; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), III, 154; Sezgin, *GAS* (Ar.), I/2, s. 114-115; F. Rosenthal, "İbn Â'îdh", *El²* (İng.), III, 698.

ADİL BEBEK

İBN AKİL, Bahâeddin

(بهاء الدين ابن عقيل)

Ebû Muhammed Bahâüddîn Abdullâh b. Abdîrrahmân b. Abdillâh b. Akil el-Hemedânî (ö. 769/1367)

İbn Mâlik *et-Tâ'înin el-Elfiyye'sine yazdığı şerh ile tanınan dil ve fıkıh âlimi.*

698'de (1299) Halep yakınındaki Bâlis kasabasında dünyaya geldi. Kahire'de doğduğu da rivayet edilir. 694 (1294) veya 700 (1301) yıllarında doğduğunu kaydeden kaynaklar da vardır. Soyu Hz. Peygamber'in amcazadesi Akil b. Ebû Tâlib'e dayandığından İbn Akil künyesiyle tanınır. Mısırî, Bâlisî ve Halebî nisbelerinin yanı sıra ataları arasında Hemedan ve Âmid'de (Diyarbakir) oturanlar bulunduğundan Hemedânî ve Âmidî nisbeleriyle de anılır.

İlk tahsilini tamamladıktan sonra öğrenimini ilerletmek amacıyla Kahire'ye giden İbn Akil burada on iki yıl süreyle Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin derslerini devam ettirdi. Ondan İbn Mâlik'in *et-Teshîl*'i ile Sîbeveyhi'nin *el-Kitâb*'ını okudu. Daha sonra Alâeddin Konevî'den Arap dili ve edebiyatı, tefsir, kelâm, mantık, fıkıh, hilâf ve usul, Hatîb el-Kazvîni'den belâgat, Taqıyyüddin İbnü's-Sâiğ'den kıraat dersleri aldı. Vezîre İakabyyla tanınan Sittülvzerâ, Bedreddin İbn Cemâa, Şerefeddin İbnü's-Sâbûnî, Zeyneddin el-Kettânî, Hasan b. Ömer el-Kürdî gibi âlimler de hocaları arasında yer almaktadır.